

Memo

Berenschot

Aan Deelnemers Kennisdag Zoetwater 1 oktober 2015 te Utrecht
Cc Tom van der Wekken, Rob Ruijtenberg
Van Martine Olde Wolbers, Rens Baltus, Thomas Wesselink
Datum 16 oktober 2015
Betreft Resultaten Kennisdag Zoetwater 1 oktober 2015

1. Inleiding

Op 1 oktober vond in Utrecht de Kennisdag Zoetwater plaats. Met ruim tachtig deelnemers was het een geslaagde dag.

Tijdens de dag zijn de eerste resultaten van een aantal van de in 2015 opgepakte kennisvragen gepresenteerd en is discussie gevoerd over het doel, de scope en de aanpak ervan. Ook zijn de kennisvragen die nog niet zijn opgepakt geprioriteerd en besproken en zijn daarmee vijf kennisvragen verder uitgewerkt.

De Kennisagenda is nu geactualiseerd. Het BPZ (Bestuurlijk Platform Zoetwater) is hierover geïnformeerd en gevraagd in te stemmen met de prioritering. De geactualiseerde Kennisagenda vormt de basis voor een meerjarenprogrammering, waarin de onderzoeken zijn uitgezet in tijd en de kosten en kostenverdeling over partijen zijn uitgewerkt.

2. Presentaties lopende onderzoeken

In de ochtend zijn plenair presentaties gegeven over vijf lopende onderzoeken die in 2015 op basis van de kennisvragen zijn gestart. Daarbij is gesproken over het doel, de scope, aanpak en eerste resultaten. De gevoerde discussie leverde de trekkers van de onderzoeken waardevolle aandachtspunten en suggesties op. De presentaties zijn te vinden op de website stowa.nl en op de site van de openbare groep voor het deelprogramma Zoetwater op deltaprogramma.pleio.nl.

Adaptief Deltamanagement, signposts en triggers

Door Marjolijn Haasnoot en Judith ter Maat (Deltares)

Waterwijzer Landbouw

Door Mirjam Hack (WUR)

Lumbricus

Door Wim Wassink (Waterschap Vechtstromen)

Slim Watermanagement

Door Bas de Jong (RWS) en Rob Nieuwenhuis (Waterschap Zuiderzeeland)

Nationaal Watermodel en NHI

Door Mark Bruinsma (WVL)

3. Discussiepunten en kennisvragen lopende onderzoeken

Tijdens deelsessies is verdere discussie gevoerd over het doel, de scope en de aanpak van onderzoeken en hebben de onderzoekers de kennisvragen die zij nog hadden gesteld.

Onderstaand volgt een kort overzicht van de belangrijkste discussiepunten en vragen die tijdens de deelsessies aan bod kwamen.

Nationaal Watermodel en NHI: Mark Bruinsma (RWS)

- De deelnemers aan de sessie over het Nationaal Watermodel waren vooral geïnteresseerd in de bruikbaarheid en nauwkeurigheid van het model. Er werden open vragen gesteld zoals: wat kan het Nationaal Watermodel betekenen voor zoet water, wanneer wordt het model geactualiseerd en hoe kunnen adviesbureaus er gebruik van maken? Meer concreet waren deelnemers geïnteresseerd in de “rekentijden”. Hoe lang duurt het om bepaalde berekeningen uit te voeren, bijvoorbeeld bij de onderbouwing van beslissingen over hoe om te gaan met laag water?
- Daarnaast werden er vragen gesteld over de organisatie achter het Nationaal Watermodel. Op welke wijze en bij wie kunnen gegevens worden aangeleverd en hoe worden er verbindingen gelegd met andere modellen? Er wordt momenteel nagedacht over hoe gebruikers en marktpartijen meer betrokken kunnen worden in de ontwikkeling van het model.

Economisch instrumentarium: Marnix van der Vat (Deltares), Dolf Kern (Hoogheemraadschap van Rijnland) en Gigi van Rhee (Stratelligence)

- De geïntroduceerde methodiek voor risicobenadering is een integratie tussen hydrologische en economische analyses waarmee inzicht kan worden gegeven in zowel de omvang van mogelijke schade als gevolg van bijvoorbeeld lage waterstanden als de kans dat deze schade optreedt. In de discussie na de presentatie werd met name aandacht besteed aan de bruikbaarheid en betrouwbaarheid van de methodiek. De methodiek zou bruikbaar zijn voor de economische onderbouwing voor maatregelen in het waterbeheer. Daarnaast stelden deelnemers bijvoorbeeld vragen over de toetsing van de uitkomsten en de gevoeligheid van de aannames in de methodiek.

Imprex, risicobenadering binnen zoetwater: Marnix van der Vat (Deltares) en Saskia van Vuren (HKV Lijn in water)

- De deelnemers gaven aan de uitkomsten van Imprex spannend te vinden, en geïnteresseerd te zijn in wat de nieuwe kennis vanuit Imprex kan betekenen voor huidige afwegingen in waterbeheer. Het zou ook een belangrijke rol kunnen spelen in het op stellen van het voorzieningenniveau. Het zou ook kunnen zijn dat er dingen ontdekt worden die de onderbouwing voor bestaand waterbeleid (bijvoorbeeld peilbeheer) verzwakken. Vanwege deze gevoeligheid gaf een deelnemer aan het dat goed zou zijn om na te denken over welke mensen vroegtijdig betrokken moeten worden om draagvlak te verkrijgen voor de uitkomsten.

Waterwijzer Natuur: Flip Witte (KRW)

- De Waterwijzer Natuur is financieel nog niet gedekt. De Kennisdag Zoetwater wordt vooral benut om partijen bij elkaar te brengen. Het lijkt een mooie ambitie om waar te maken, maar de vraag is wie bereid is om financieel bij te dragen. Een ruwe schatting is dat hiervoor nog

Berenschot

ongeveer € 100.000,- nodig is. Een bijdrage kan ook zitten in het toepasbaar maken van het systeem. Natuurbeleid valt nu tussen een aantal spelers in. Cofinanciering is een voorwaarde voor succes. De provincies zijn als decentrale overheid en terreineigenaar in ieder geval een belangrijke speler rondom het thema natuur. Het systeem is ook nationaal toepasbaar.

- Het model geeft de basis voor het maken van een kosten/baten analyse van lopende of geplande maatregelen, en biedt een afwegingskader per functie van een gebied. Voor de baten wordt gesteld dat het belangrijk is dat met vergelijkbare eenheden kan worden gewerkt.
- Verschillende functies in een gebied (wonen, landbouw, recreatie, natuur) conflicteren vaak met elkaar en door toepassing van dit model kunnen hier gerichte afwegingen in worden gemaakt wat de impact is op het realiseren van natuurdoelen door het vergelijken van scenario's.
- De bijdrage van maatregelen aan het beoordelen van de biodiversiteit op verschillende niveaus is nu nog geen onderdeel van de methode, maar kan eenvoudig worden toegevoegd. Het kan ook gebruikt worden voor ecosystemen.
- Het blijkt voor de provincie een meerwaarde als het ook ingezet zou kunnen worden voor het in stand houden, of bepalen van het voorzieningenniveau, zodat bijvoorbeeld de waterbehoefte van natuur in kaart gebracht kan worden: wat is de watervraag en wat is het aanbod? Hierin zit de link met de provincies.

Zelfvoorzienendheid: Ad Jeuken (Deltares)

- Belangrijk discussiepunt is hoe gesproken kan worden over succesvolle pilots als nog maar weinig bekend/zeker is over de kosten en baten daarvan. De range van de gepresenteerde kosten van het water per kuub worden als breed beoordeeld. De pilots zijn nadrukkelijk vanuit innovatie en kennis opgezet. De kosten van de pilots zijn wel bekend maar aan verandering onderhevig als je de pilots opschaalt. Het bepalen van kosten is een lastig onderwerp. Naast directe economische baten kunnen baten ook breder worden getrokken dan waterinvoer en – conservering, zoals de bijdrage die ze leveren aan kwaliteitsdoelen.
- Voor alle pilots geldt dat het principe waarop ze zijn gebaseerd (weliswaar in verschillende mate) werkt. Dat maakt alle pilots in ieder geval technisch succesvol. Alle pilots zijn kwalitatief gescoord op invloed op de waterkwaliteit.
- Er is discussie of de pilots moeten voorzien in een reguliere of juist extreme situatie. Dit blijkt een belangrijk verschil. Agrariërs stellen prijs op zekerheid. Het blijkt een belangrijk punt waar in de maatregelen ook rekening mee is gehouden. Verder gaat het er niet alleen om dat het hoofd wordt geboden aan klimaatverandering, maar ook om de invulling van het waterbeleid in Nederland in den brede.
- Het wordt als nuttig geacht als bijvoorbeeld per provincie zou kunnen worden aangegeven wat een 'top 3' van beste maatregelen zou kunnen zijn. Daar is in potentie wel iets over bekend via de ontwikkelde tool Fresh Water Optimizer.
- Kenmerken zoals de mondiaal economische context en hun impact op de opbrengsten die een agrariër kan realiseren, zijn geen direct onderdeel van dit onderzoek.

Berenschot

- De uitdaging zit hem in het realiseren van opschaling en het realiseren van langjarige meetreeksen. Dit blijkt nog lastig. De doelgroep blijkt lastig vindbaar of ervaart geen 'sense of urgency'. Om de agrariërs te betrekken en opschaling te realiseren zouden pilots opgezet moeten worden tussen de topsectoren agro en water om tot een teeltsysteem te komen. De kant van bedrijfsvoering lijkt nu nog onontgonnen. De sectoren zouden hier nadrukkelijk samen in op moeten trekken. Er liggen hierin ook kansen voor de glastuinbouw.

Governance van zoetwater: Corné Nijburg (Water Governance Centre)

- Dhr Nijburg geeft een introductie op watergovernance vraagstukken. Het gaat hierbij in feite om drie lagen: de inhoudelijke laag, de institutionele laag en de relationele laag. Er heerst over het algemeen herkenning bij de deelnemers dat deze drie lagen een rol spelen bij vraagstukken rondom de zoetwatervoorziening. Daarbij wordt opgemerkt dat soms de neiging bestaat om vraagstukken die eigenlijk in de relationele sfeer liggen, via de inhoud te beantwoorden. Dhr Nijburg geeft aan dat er bij samenwerking verschillen zijn in cultuur, taal en belangen. Het kost vaak veel tijd om vertrouwen tussen partners op te bouwen, daar moet je in je projectplan rekening mee houden.
- Het WGC is betrokken bij Slim Watermanagement en Lumbricus en helpt daarbij om de governance vraagstukken te identificeren en te beantwoorden.
- De deelnemers gaan zelf aan de slag met het formuleren van governance vragen rondom de zoetwatervoorziening. Dit levert een veelheid aan governance vragen op zoals:
 - o Inhoudelijk: hoe onderbouw je de maatregelen uit fase 2 zonder dat er duidelijke normen zijn?
 - o Institutioneel: Hoe kom je van pilot naar brede implementatie?
 - o Relationeel: Invulling flexibel peilbeheer: Hoe zorg je dat de gezamenlijkheid tussen partijen geborgd blijft en het geen technische exercitie wordt tussen waterbeheerders? Over building with nature/ herstel natuurlijke beekdalen: hoe ga je om met onzekerheden (de natuur is grillig en niet 100% voorspelbaar) en hoe communiceer je hierover met de omgeving? Algemeen: hoe vertaal je technische inzichten naar bestuurlijke keuzes?

4. Uitwerking geprioriteerde kennisvragen

Tijdens de Kennisdag Water zijn de kennisvragen die nog niet waren opgepakt geprioriteerd en besproken en is voor de vijf belangrijkste kennisvragen een eerste uitwerking gemaakt van de opgepakte kennisvragen. Deze eerste uitwerking zal de komende tijd nog aangevuld moeten worden.

Anders doorspoelen

Hoe kan de behoefte aan doorspoelen worden verminderd? Kunnen maatregelen op perceelsniveau hieraan bijdragen en wat moet er gebeuren voor er daadwerkelijk voor gekozen kan worden om minder of niet meer

Berenschot

door te spoelen? Levert dit het waterschap daadwerkelijk iets op? Hoeveel is de watervraag van de regio aan het hoofwatersysteem te beperken door anders door te spoelen en/of de normering te verlagen? Eerste stap is het in kaart brengen van de huidige doorspoeling.

1. Welke partijen dienen bij deze kennisvraag betrokken te zijn?

Partijen die in ieder geval betrokken moeten worden zijn de waterschappen en Rijkswaterstaat. De stakeholders volgen in een latere fase.

2. Welke partij is een voor de hand liggende trekker?

Stowa is een voor de hand liggende trekker.

3. Is deze partij bereid om deze kennisvraag op te pakken?

Stowa is mogelijk bereid om deze kennisvraag op te pakken, maar is hiervoor nog niet gevraagd.

4. Wat is de inschatting van het benodigde budget?

In de eerste stap zullen 10 interviews worden uitgevoerd. Het benodigde budget wordt daarmee geschat op een bedrag van € 50.000,-.

5. Wat is de geschatte doorlooptijd en planning?

De eerste stap bestaat uit het ophalen van informatie en zal naar verwachting een jaar duren. In de tweede stap worden de maatregelen ontworpen en geïmplementeerd.

6. Welke concrete acties zijn nodig om deze kennisvraag op te pakken? Zijn er belemmeringen?

1) Het formuleren van een gelijke definitie, 2) het in beeld brengen van de doorspoeling, 3) het in beeld brengen van de doelen: landbouw.../..., en 4) het in beeld brengen van de oorzaken.

Hydrologische kwaliteit en economische effectiviteit

Wat is de hydrologische en economische effectiviteit (kosten en baten) van de regionale maatregelen? Hoe maak je een afweging tussen het nemen van maatregelen in de regio en maatregelen in het hoofwatersysteem (op basis van kosteneffectiviteit)?

1. Welke partijen dienen bij deze kennisvraag betrokken te zijn?

Partijen die in ieder geval betrokken moeten worden zijn Waterschappen, Provincies, LTO, het Rijk, verder het MKB, de banken en de hele keten.

2. Welke partij is een voor de hand liggende trekker?

Overkoepelend moet nog een trekker gezocht worden. De regio's Oost/Zuid en West Nederland zijn bereid om de vraag voor hun regionale delen op te pakken.

3. Is deze partij bereid om deze kennisvraag op te pakken?

Voor het regionale deel is deze partij bereid om deze kennisvraag op te pakken.

4. Wat is de inschatting van het benodigde budget?

Het benodigde budget wordt geschat op een bedrag van € 100.000,- per project per jaar. Uitgaande van 4 projecten per jaar en een doorlooptijd van vier jaar komt dit neer op € 1,6 miljoen.

5. Wat is de geschatte doorlooptijd en planning?

De geschatte doorlooptijd is vier jaar: twee jaar voor kennisontwikkeling en twee jaar voor de uitvoering van de projecten.

6. Welke concrete acties zijn nodig om deze kennisvraag op te pakken? Zijn er belemmeringen?

De eerste concrete actie is het maken van afspraken tussen de DP en de regio's.

Gebruiker zelfvoorzienend

Welke technieken/maatregelen zijn kansrijk en wat is de kosteneffectiviteit ervan? Water moet betaald worden. Kun je de verdeling van de kosten aanpassen? Het gaat om een financiële prikkel die nodig is om te motiveren tot het wijzer omgaan met water, ongeacht of het om oude of nieuwe gebruikers gaat. Er is wel verschil tussen gebruikers in gebruik en vervuiling.

1. Welke partijen dienen bij deze kennisvraag betrokken te zijn?

Partijen die in ieder geval betrokken moeten worden zijn gebruikers, waterbeheerders, maatschappelijke organisaties, het Planbureau voor de Leefomgeving, eventueel LTO, de KAVB, het gebruikersnetwerk van de VZN en waterbeschikbaarheid.

2. Welke partij is een voor de hand liggende trekker?

Dat is I&M in het kader van het onderzoek naar 'de gebruiker betaalt' (DGRW).

3. Is deze partij bereid om deze kennisvraag op te pakken?

Ja, deze partij is ook al met dit onderwerp bezig. Anderzijds is het vraagstuk wel lastig op te pakken.

4. Wat is de inschatting van het benodigde budget?

Dit is op dit moment nog onbekend.

5. Wat is de geschatte doorlooptijd en planning?

De geschatte doorlooptijd is twee jaar. Het betreft vooral een uitgebreid proces waarin partijen elkaar moeten bevragen.

6. Welke concrete acties zijn nodig om deze kennisvraag op te pakken? Zijn er belemmeringen?

Het is geen bureauonderzoek maar is vooral kwalitatief en het ophalen van kennis uit de sectoren. Hier is ook governance een belangrijk onderwerp.

Integrale benadering gewassysteem

Is efficiënter/slimmer beregenen op basis van veld- of satellietwaarnemingen (op termijn) ook voor grasland/veeteelt rendabel? Wat zijn de kosten/baten van druppelirrigatie i.p.v. beregenen? Hoe monitor je of het gebruik voor beregening verantwoord/duurzaam is? Welke instrumenten zijn beschikbaar om tot uitvoering van de maatregelen te komen? Wat zijn de kosten/baten van uitbreiden van beregening? Hoe draagt een integrale benadering van het bodem – water – gewassysteem (landgebruik) bij aan het realiseren van regionale zoetwaterdoelen?

1. Welke partijen dienen bij deze kennisvraag betrokken te zijn?

Partijen die in ieder geval betrokken moeten worden zijn RWS, de waterschappen, STOWA en de

provincies, maar ook kennisinstellingen en adviesbureaus.

2. Welke partij is een voor de hand liggende trekker?

Het is vraag gestuurd waarmee RWS een voor de hand liggende trekker is, en STOWA kan optreden als verbinder tussen regio en Rijk.

3. Is deze partij bereid om deze kennisvraag op te pakken?

Ja deze partij is bereid om deze kennisvraag op te pakken.

4. Wat is de inschatting van het benodigde budget?

Voor het meten, monitoren, en modelleren is naar schatting een budget nodig van € 5 miljoen. Voor de regionale pilots is naar schatting € 1 miljoen per jaar nodig. Financiers zijn mogelijk EZ, KIBO, STOWA, de provincies en de drinkwaterbedrijven. Er is tevens een lobby nodig bij LTO, MKWS en DAW.

5. Wat is de geschatte doorlooptijd en planning?

De geschatte doorlooptijd is in elk geval meerdere jaren.

6. Welke concrete acties zijn nodig om deze kennisvraag op te pakken? Zijn er belemmeringen?

Eerste stap is de vraagarticulatie die plaats kan vinden onder regie van RWS en/of STOWA.

Aandachtpunten zijn 1) organisch stof en bodemverdichting en de invloed daarvan op watersystemen, 2) de relatie waterkwaliteit (win-win) van oppervlaktewater en (dieper) grondwater, 3) maatregelen waaronder drainage, en 4) ruimtelijke optimalisatie van maatregelen.

Natuur & zoetwater

Wat levert het werkelijk op aan extra netto grondwateraanvulling als naaldbos (buiten Natura2000) wordt omgezet in loofbos? Waterberging in oppervlaktewater / water vasthouden in grondwater in gebieden met minder kritische natuurdoelen: Wat zijn die minder kritische natuurdoelen waar dit mee te combineren zou zijn? En is daar met de terreinbeherende organisatie een pilot mee te ontwikkelen? Hoe is het vergroten van de robuustheid van natuur door verbinden van natuurgebieden te combineren met aanpassing van het watersysteem voor droge perioden? Hoe ziet dat er uit (inrichting)? Zoetwater heeft invloed op zowel aquatische als natuur. Dit geldt zowel voor de grote als kleine wateren.

1. Welke partijen dienen bij deze kennisvraag betrokken te zijn?

In principe alle partijen, zowel ministeries als provincies, waterschappen, en terreinbeheerders. De vraag met zoveel partijen is wie dan de trekker is. Er is op dit moment dus nog geen trekker aangewezen.

2. Welke partij is een voor de hand liggende trekker?

Provincies zijn een voor de hand liggende partij om als trekker op te treden. Het Rijk zou in een regiefunctie op kunnen treden. Omdat er zo veel provincies zijn is toch behoefte aan een overkoepelend orgaan zodat er geen 12 losse trekkers zijn maar dat er sprake is van samenwerking.

3. Is deze partij bereid om deze kennisvraag op te pakken?

STOWA en het Deltaprogramma Zoetwater willen de trekkersrol wel vervullen, mits de provincies willen financieren. De provincies zijn daartoe bereid, mits duidelijk is wat ze er mee moeten en hoe het aansluit op hun vragen. Er is een goede vertaling naar een beleidsprogramma nodig.

Berenschot

4. Wat is de inschatting van het benodigde budget?

De vraag is nu nog te breed geformuleerd. Er moet eerst beter worden geformuleerd wat nodig is. Is de huidige budgetverdeling evenredig? Hoeveel geld gaat er nu naar natuur?

5. Wat is de geschatte doorlooptijd en planning?

Eerste stap is het formuleren van een definitie via het Deltaprogramma Zoetwater.

6. Welke concrete acties zijn nodig om deze kennisvraag op te pakken? Zijn er belemmeringen?

Eerste concrete actie is dat meer verbinding moet worden gelegd tussen de dossiers.